Journal of **G**ifted **E**ducation **R**esearch, 2015, 3(1), 1-22
Üstün **Y**etenekliler Eğitimi **A**raştırmaları **D**ergisi, 2014, 3(1), 1-22
ISSN: 2147-7248, http://uyad.beun.edu.tr/

Democracy Education of Gifted and Talented Children*

Çağlar ÇETİNKAYA[**]**& Remzi Yavaş KINCAL**[***]

Received: 02 April 2015 **Accepted:** 21 April 2015

Abstract:
The aim of this research is to try the education efficacy presented the gifted children to increase their awareness for love, tolerance and democracy. Besides the significance levels of all the dependent variables were examined in terms of socia-demographic features. Additionally, the relational examination of love, tolerance, and democracy was presented in the study. The study was done in Kütahya in 2013. The research group of this study consists of 50 gifted students coming from different provinces of Turkey. The students were at secondary school level. The study contains scanning model. Mixed method in which both qualitative and quantitative data are used together was used in the study. "Tolerance Tendency Scale," "Democracy Awareness Scale" and "Sensitive Love Scale" were used in order to collect the quantitative data. For collecting qualitative data, a semi-structured interview form which provides to measure the students' awareness for democracy, love and tolerance was used. It was seen at the end of the study that the awareness training was effective. The results gathered through the examination the dependent variables in terms of socio-demographic features. It was seen that the answers which the students gave to the semi-structured interview form focused on being a person who is respectful to individual rights, respectful, prudent, libertarian, showing patience. Based on all the results, some suggestions were made for gifted students to be more sensitive to love, tolerance and democratic values
Key words: Gifted and Talented, Democracy, Tolerance & Love Education

* This research supported by Dumlupınar University Scientific Research Project Dept.
** Director, UYCEP International Gifted Children Educational Programme Assoc. Baku, Azerbaijan, caglarcetinkaya@yandex.com.
*** Prof. Dr., Ataturk University, Faculty of Education, Erzurum, Turkey, rkincal@atauni.edu.tr

© 2015 by BEUN OZELMER, Journal of Gifted Education Research / Üstün Yetenekliler Eğitimi Araştırmaları Dergisi

Journal of **G**ifted **E**ducation **R**esearch, 2015, 3(1), 1-22
Üstün **Y**etenekliler Eğitimi **A**raştırmaları **D**ergisi, 2014, 3(1), 1-22
ISSN: 2147-7248, http://uyad.beun.edu.tr/

Üstün Zekâlı ve Yetenekli Çocukların Demokrasi Eğitimi*

Çağlar ÇETİNKAYA ** **& Remzi Yavaş KINCAL** ***

Alış Tarihi: 02 Nisan 2015 **Kabul Tarihi:** 21 Nisan 2015

Özet: Bu çalışmanın amacı üstün yetenekli çocukların sevgi, hoşgörü ve demokrasiye yönelik farkındalıklarını artırmak için verilen eğitimin etkililiğinin belirlenmesidir. Bununla birlikte tüm bağımlı değişkenlerin sosyodemografik özellikler bakımından anlamlılık düzeyleri de incelenmiştir. Ayrıca çalışmada sevgi, hoşgörü ve demokrasi değerlerinin ilişkisel incelenmesi de gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın araştırma grubunu Türkiye'nin farklı illerinden gelen 50 üstün yetenekli öğrenci oluşturmaktadır. Öğrenciler ortaokul düzeyindedirler. Araştırma tarama modelindedir. Araştırmada nitel ve nicel verilerin birlikte kullanıldığı karma yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın nicel verilerinin toplanması için "Hoşgörü Eğilimi Ölçeği", "Demokrasi Bilinci Ölçeği" ve "Duyarlı Sevgi Ölçeği" kullanılmıştır. Nitel verilerin toplanması için öğrencilerin demokrasi, sevgi ve hoşgörüye yönelik farkındalıklarını ölçmeye yarayan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda verilen farkındalık eğitiminin etkili olduğu görülmüştür. Bağımlı değişkenlerin sosyodemografik özellikler bakımından incelenmesi ile elde edilen sonuçlar anlamlı düzeydedir. Öğrencilerin yarı yapılandırılmış görüşme formuna verdiği cevapların kişi haklarına saygılı, sağduyulu, özgürlükçü, sabır gösteren bireyler olma şeklinde yoğunlaştığı görülmektedir. Tüm sonuçlara dayanarak üstün yetenekli öğrencilerin sevgi, hoşgörü ve demokratik değerlere karşı daha duyarlı olabilmeleri için önerilerde bulunulmuştur.
Anahtar Sözcükler: Üstün ve yetenek, Demokrasi, Hoşgörü ve Sevgi Eğitimi

GİRİŞ

Demokrasi, sevgi gibi kavramların üstün yetenekli bireylerle ilişkilendirilmesi onların sosyal ve ahlaki özelliklerine atfedilecek bir durumdur. Özellikle toplumsal konularda akranlarına göre daha duyarlı olan üstün yetenekli bireylerin sosyal yönden farklı olduğu başka yanları da vardır. Bunların başında da çevresine karşı daha sevgi ve merhamet duyarlılığına sahip olmaları gelmektedir. Üstün yetenekli çocukların bu durumları toplum tarafından genellikle yadırganarak *sıradışı* bireyler olarak algılanmalarına neden olur. Bu yüzden de toplum onları kendinden ayrı bir yere koyarak ötekileştirmektedir (Çetinkaya,2013; Sak, 2010).

Üstün yetenekli çocuklar toplumda yadırganan üstünlüğün getirmiş olduğu bireysel özelliklerinden dolayı özel bir eğitime ihtiyaç duyarlar (Çetinkaya, 2013). Üstün yetenekli çocukların özel eğitime gereksinimleri özellikle çevresel faktörlerin zihinsel kapasite üzerinde etkili olduğu çalışmalarla ortaya çıkmıştır. Davaslıgil'e göre (2004) üstün yetenekli bireylerin potansiyellerinin ortaya çıkmasında zekâ kadar uygun çevresel faktörlerden de yararlanabilmiş olması gereklidir. Nitekim beyin ve işleyişine dair çalışmalar

* *Bu araştırma Dumlupınar Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeler Birimi tarafından desteklenmiştir.*
** *Başkan, UYCEP Uluslararası Yetenekli Çocuklar Eğitim Programları D., Baku, Azerbaycan, caglarcetinkaya@yandex.com*
*** *Prof. Dr., Atatürk Universitesi, Eğitim Fakültesi, Erzurum, Turkiye, rkincal@atauni.edu.tr*

© 2015 by BEUN OZELMER, Journal of Gifted Education Research / Üstün Yetenekliler Eğitimi Araştırmaları Dergisi

göstermektedir ki kalıtım ve çevresel faktörler zihnin işleyişinde eşit güçte iki temel faktördür. Zekânın çok boyutlu olarak ele alınması ile daha da önem kazanan çevresel faktörler eğitsel süreçlerde de etkili olmuştur. Nitekim bu süreçlerin oluşmasında zekânın sadece ZB olarak değil, farklı yeteneklerin birleşiminden oluşması etkili olmaktadır. Zekânın çok boyutlu yapısı üstün yetenekli bireylerin de çok boyutlu özellikler göstermesini beraberinde getirmektedir. Onların kendine özgü karakteristik özelliklerini zihinsel, ahlaki, sosyal, duygusal ve bedensel özellikler başlıkları altında sıralamak mümkün olabilmektedir (Çetinkaya, 2013).

Başta zihinsel olmak üzere sosyal ve ahlaki olarak da farklılık gösteren üstün yetenekli bireyler bu alanlarda kendilerine has özellikler sergilerler. Bunların başında eşit haklara sahip olma, sevgi, hoşgörülü olma ve özgürlükçü düşünceyi savunma gibi özellikler yer almaktadır. Üstün yetenekli öğrencilerin akranlarından farklılık gösteren özelliklerinin başında adil olmak, eşitlik ve hakka dikkat etmek, sorunlara karşı duyarlı olmak gelmektedir (Çetinkaya, 2013;Davaslıgil, 2004). Akarsu'ya göre (2004) demokratik tutum, hak ve özgürlükler, eşitlik, hoşgörü kavramları üstün yetenekli bireylerin kendine özgü kavramları arasında yer almaktadır.

Üstün yetenekli bireyler olduğu kadar toplumun genelini de ilgilendiren demokrasi kavramı aslında tarihi çok eskilere dayanan bir kavramdır. Günümüz kullanımıyla ilk örtüşen kavram "demos ve kratein" (halk yönetimi) eski Yunanlılara denk gelmektedir (Erdoğan, 2005). Demokrasi bireylerin kendini yönetmesi için hak ve özgürlüklerin kendilerine sunulduğu, egemenliğe dayalı bir yönetim şeklidir (Doğan, 2007). Demokrasi kavramı günümüzde etkilerinin en yoğun şekilde görülüşü Tanzimat Fermanı ve I-II. Meşrutiyet dönemleri ile olmuştur. Cumhuriyetin İlanı ile de günümüz yönetim biçiminin temelleri oluşturulmuştur (Emir & Kaya, 2004). Demokrasinin halkın kendi seçimiyle temsil edildiği sistem olmadığı düşüncesi son yıllarda daha da ağırlık kazanmıştır. Demokrasi kavramının 21. Yüzyılda anlamının değişikliğe uğramaya başladığı kabul edilmektedir. Demokrasi, halkın yönetime katılarak kendi düşüncelerinin temsil edilmesi gibi görülse de bir yaşam biçimi olarak düşünülmektedir (Kıncal, 2004).

Toplum içerisinde bireyselliğe en çok değer veren yönetim şekli demokrasi olarak görülse de, demokratik yönetimlerde üstün yetenekli bireylerin ne kadar ihtiyaçlarının karşılanabildiği tartışmaya açık bir durumdur. Yaygın olan düşünce üstün yetenekli bireylerin kendi öğrenme hız ve ilgilerine göre eğitim alması yönünde olsa da karşıt düşünce de göz ardı edilememektedir. Türkiye'nin de mutabık olduğu birçok uluslararası antlaşmalarda yer alan aynı zamanda anayasal hak olan fırsat eşitliği kavramı üstün yetenekliler eğitiminde tartışmalı bakılan bir durum halini almaktadır. Üstün yetenekli bireyler özel eğitim gereksinimi olan bireyler içerisinde göz ardı edilen gruptur. Bu anlamda diğer bireylere göre eğitim olanaklarından daha az yararlanabilmektedirler. Bu durumun en temel sebeplerinden birisi olarak da üstün yetenekli bireylerin her sorunun altından kalkabileceği düşüncesi gösterilebilir (Çetinkaya, 2013; Levent, 2011).

Demokratik toplum ve fırsat eşitliği kavramı insanlarda iki farklı düşünceye neden olabilmektedir. Bunlardan ilki her bireyin şartlarının eşit olduğu olanaklardan yararlanmasıdır. Bir diğeri de her bireyin kendi yetenekleri yönünde eğitim almalarının sağlanmasıdır (Kök, 2008; Özden, 1997; Yeşil, 2004). Sosyal devlet anlayışı gereği bireysel farkları dikkate alan eğitim politikaları geliştirmek demokratik eğitim sistemlerinin gereksinimlerindendir. Demokrasi kavramı fırsat eşitliği ve adil olmak gibi ilkeler üzerinde temellenmektedir (Şişman, 2006). Yaygın olarak görüş demokratik eğitimlerin bireysel farklılıklara yönelik olması yönündedir (Gredler, 2004; Merry, 2002). Eşitlik, herkesin aynı yerde eğitim görmesinden ziyade, herkesin kendi yeteneği doğrultusunda eğitim almasıdır (Demirpolat, 1999). Bu bakış açısıyla fırsat eşitliği demek yetenekleri geliştirilmesi için fırsatlar demektir. Nitekim hayattaki başarı fırsat eşitliği sağlandıkça yetenek ve zekâ endeksinde yer alacaktır (Özden, 1997).

Demokrasi ve Eğitim

Demokrasi farklı değerler bütününden oluşmaktadır. Bu değerler toplumların oluşmasında temel yapı taşlarıdır. Bu değerlerin oluşmasında içinde bulunulan toplumun yaşam şekillerinin etkili olacağı bilinmektedir (Büyükkaragöz & Kesici, 1996). Demokrasilerde en önemli değer bireylere verilmektedir. Bireylerin kendileri için yaşayabilmesi en temel gereksinimlerdendir. Demokratik toplumların ve eğitim ortamlarının bireysel olarak yaşayabilme imkânlarını sağlayıcı nitelikte olması beklenmektedir. Demokrasinin ilkeleri ve bunun yaşama uygulanması demokratik toplumlarda çabuk gerçekleşmektedir.

Özgür bir toplumda eğitim, demokratik yaşama bilinci oluşturarak toplumun demokratik yaşama katılmasını sağlamaktadır (Gözütok, 1995; Kıncal, 2002). Bireyler kendi haklarının farkında olduğu ölçüde toplumda etkin rol oynayabilmektedir. Toplum içerisinde kendini doğru görevler tayin edebilen bireyler eşit olanakların sağlanması hususunda daha bilinci olabilmektedirler. Bu sayede de daha nitelikli toplumların ortaya çıkması kolaylaşabilmektedir. Nitelikli bir toplumun bireyleri de daha güçlü demokratik temellerle yeni nesillerin yetişmesine katkı sağlayacaktır.

Demokratik toplumlarda eğitim, toplumun önemli kavramlarından birisidir. Eğitim toplumun demokratikleşmesinde önemli bir faktör olarak düşünülmektedir. Demokratik değerlerin kazanılması *demokratik eğitim ortamlarında* daha rahat şekilde olabilmektedir. Demokratik eğitim ortamlarında bireyler daha özgürlükçü ve başkalarının düşüncelerine saygı duyan becerileri kazanırlar (Yeşil, 2004). Bununla birlikte demokrasi eğitiminin temel becerileri adalet, arkadaşlık, ahlak eğitimi, sorumluluk duygusu, kendine güven olarak belirtilmektedir (Binbaşıoğlu, 2000). Tüm beceriler bireyin toplum içerisindeki rolünü belirlemede etkilidir. Demokratik bir eğitim kişinin kendisini ve başkalarını tanıması açısından önemlidir (Ektem-Sönmez & Sünbül, 2011). Kıncal ve Uygun'a göre (2006) demokratik eğitim ile demokrasi eğitimi yakından ilişkili olmalıdır.

Siyasal gücü halkın kullanması anlamına gelen demokrasi kavramı *eğitim süreci* ile bireylere kazandırılabilir. Demokrasi eğitiminin verilebilmesi için dikkat edilmesi gereken önemli noktalardan birisi de eğitim verilecek ortamın demokratik olmasıdır (Hotaman, 2010). Demokrasi eğitimini gerçekleştirebilmek için paylaşma, sevgi, yardımlaşma gibi kavramlar işbirliğine dayalı bir yaklaşımla öğrencilere sunulmalıdır. Edwards'a göre (2008) demokratik toplumlar demokratik eğitimin üründür. Gökçe'ye göre (2005) demokratik eğitim insanların düşünce ya da demografik farklılıklara göre değil, bireysel kavrama gücüne dayalı olarak düzenlenmelidir. Bireysel kavrama gücü ne kadar önce fark edilebilirse o ölçüde başarılı olunmaktadır. Özellikle okulöncesi dönemde ve ilköğretim dönemlerinde verilen eğitim üstün yetenekli öğrencilerin demokratik tutumlarının gelişmesinde büyük öneme sahiptir (İnal-Kızıltepe Uyanık, Özsüer & Can-Yaşar; 2013; Miser, 1991; Yaşar, 1994].

Demokrasi eğitimi demokratik bir *programla* verilebilir. Program öğrencilerin öğreneceği basitlikte, teorik ve uygulamaya dayalı, yaşamsal öncelikleri dikkate alan, bilimsel gerçeklere dayalı olmalıdır (Hotaman, 2010). Demokrasi eğitimi bireyleri sadece ilke ve uygulamaya dayalı bir beceri kazandırmanın haricinde onların dünya görüşlerine de esnek düşünebilmeyi sağlayabilmelidir. Çocukların daha özgür ve esnek düşünebilmeleri daha ileri görüşlü düşüncelere sahip olabilmelerine imkân tanımaktadır (Yanıklar & Yıldırım, 2004). Demokratik bir eğitim programı farklı kültürleri barındıran ve bireyi merkeze alan bir program olmalıdır. Demokratik eğitim programı klasik değerlendirme yöntemleri yerine süreç ve performansı değerlendiren yöntem ve teknikleri içermelidir. Demokratik eğitim programında var olan hedef kazanım, süreç ve değerlendirmeler bireysel farklılıkları dikkate almalıdır (Burden, 1995; Gredler, 2004). Sönmez'e göre (2007) program içeriği yaşamsal öncelikler dikkate alınarak hazırlanmalıdır. Bununla birlikte eğitimin uygulamaya dayalı ve yaşantı merkezli olması gerekmektedir (Yeşil, 2004).

Demokrasi eğitimimin sağlıklı şekilde verilebilmesi için okul içi ve okul dışı öğelerin işbirliği içinde çalışmaları gerekmektedir. Kıncal & Işığa göre (2003), demokrasi eğitimi okul çevresinin demokrasi ilkeleri ile yapılandırılabildiği ölçüde başarılı olabilir. Okullarda ise müdürden öğrencilere kadar demokratik süreçlerle ve değerlere önem verilmelidir. Bu alamda da okulda demokrasi ikliminin oluşmasında veli ve öğretmenlerin etkinlikleri artırılması öngörülmektedir. İnsana dayalı öğretim faaliyetinin genelinde uygulamaya dayalı etkinlikler çok fazla bulunmaktadır. Uygulamaya dayalı öğretim teknikleri demokrasi eğitiminde daha çok yer verilmesi gereken teknikler olarak düşünülebilir. Özellikle örnek olay incelemesi gibi teknikler büyük önem taşımaktadır.

Okulu oluşturan öğretmen, öğrenci ve ailenin çocuklarda demokratik değerlerin ve demokrasi kavramının öğretiminde önemi çok büyütür. Öğrencilerin okullarda öğretmenleri ile daha iyi iletişim kurabilmeleri, fikirlerinin dikkate alındığını hissetmeleri, özgüvenlerini artırabilmek, okul yönetiminde aktif rol alabilmeleri için okul meclisi gibi projeler geliştirilmiştir. Ülkemizde 2002 yılları ve sonrasında ilk uygulamaları görülen okul

meclisleri Ankara merkezli bir çalışma olarak başlamış ve daha sonra yaygınlaşmaya başlamıştır (Kepenekçi, 2003). Bireylerin demokratik değerleri aileden sonra en etkili şekilde *öğretmenler* tarafından geliştirilmektedir. Öğretmenlerin demokratik tutumlarının yüksekliği öğrencilerin ve okuldaki diğer kişilerin tutumlarının değişmesinde de etkili olabilmektedir. *Aile* çocukların demokrasi kavramları ile büyümesinde en önemli etkendir (Çeltikçi, 2009; Ulus, 2004). Ailenin çocuklarına karşı tutumları kültürel etki ve sosyodemografik özellikler gibi birçok faktörden etkilenmektedir (Çağdaş & Seçer, 2005). Aile, okul yönetimi ve öğrenci birbiri ile işbirliği içinde olduğu müddetçe demokrasi eğitimi başarılı bir şekilde yürütülebilir. Tekin, Yıldız, Lök & Taşğın (2009) demokratik davranışların ailede öğretilebileceğini savunmaktadır. Demokratik tutum ailede kazandırılabilir ve ilk eğitim de aile verilmelidir.

Hoşgörü ve Sevgi Eğitimi

Bilindiği üzere üstün yetenekli bireyler toplumlara yön veren bireylerdir. Toplumların yaşam kalitesi ve ekonomik gelişmişlik düzeyleri demokratik gelişim süreçleriyle alaka göstermektedir (Tekin, Yıldız, Lök & Taşgın, 2009). Demokratik ortamda yetişebilen insanların araştıran, özgür düşünebilen, *saygı sevgi ve hoşgörülü* olması beklenmektedir (Gömleksiz & Kan, 2008; Kulaksızoğlu, 2009). Demokrasi eğitimi de amacı, programı, yönetimi ve değerlendirme süreçleri bakımından *saygı sevgi ve hoşgörüye* dayandığı zaman amaçlarına ulaşabilecektir (Kepenekçi, 2003). Demokrasi eğitiminde sevgi ve hoşgörü gibi kavramlar büyük önem arz etmektedir (Binbaşıoğlu, 2000). Ülkemizde demokrasi eğitiminin uygulamalarına 2004 yılında "Demokrasi Eğitim ve Okul Meclisleri" adında pilot uygulama okulu açılmıştır. Proje ile kazandırılacak becerilerin başında demokrasi kültürü ve bilinci, *sevgi ve hoşgörü*, kendi kültürünü özümseme, oy kullanma kültürünün kazandırılması gelmektedir (Tebliğler Dergisi, 2004).

Yavuzer'e göre (Yavuzer, 2001) çocukların demokratik bireyler olabilmeleri ailelerinin *hoşgörülü ve sevgi* gösteren bir tutum içinde olmaları ile ilişki içindedir. Çılga'ya göre (2001) insanlığın temel alındığı, *sevgi ve hoşgörünün* olduğu toplum ancak demokratik yapılarda olabilir. Büyükkaragöz & Kesici'ye göre (1996) *hoşgörü* içerisinde yaşanılabilecek demokratik bir ortam insanların demokrasi anlayışının geliştirilmesi ile mümkündür. Demokrasi, hoşgörü ve sevgi gibi kavramlar Amerika gibi gelişmiş ülkeler başta olmak üzere ülkemizde de iyi bir vatandaş olabilmenin nitelikleri arasında yer almaktadır. Demokrasi *hoşgörü ve sevgiyi* içerisinde barındırır. Bu kavramlar da toplumun kendi içerisinde yaşayış şekillerine saygılı davranması ile gerçekleşebilir (Merey, Karatekin & Kuş, 2012).

Hoşgörü ve sevgi kavramları birbirine yakın kavramlar olarak görülmektedir. Bu kavramların ilişkisel çalışmalarına rastlamak da mümkün olmaktadır. Demokratik toplumlarda da temel öğretiler arasında hoşgörü ve sevebilme gelmektedir. Bu öğretiler ne kadar erken kazandırılabilirse toplumsal düzeyde o kadar başarılı olunmaktadır. Yavuzer'e göre (Yavuzer, 2008) erken çocukluk döneminde kazanılan davranışlar çocuğun gelecekte

davranışlarının temellerini oluşturmaktadır. Bu anlamda sevgi ve hoşgörü sahibi ailede yetişen çocukların gelecek davranışlarında da benzerlik olması beklenebilir. Çocuğun gelişiminde önemli yer tutan kritik dönemlerin çoğu ailesinin yanında geçmektedir. Aile, çocuğun karakter gelişiminden, kişileri karşı saygı ve sevgi kurallarına kadar birçok beceriyi kazanmasında önemli faktörlerden birisidir. Hoşgörü sevgiye dayalıdır. Hoşgörülü olabilmek için sevme adına özveriye sahip olunması gerekmektedir (Gürsoy, 1991). Bu özveri daha çok özgür düşünceye önem veren toplumlarda öne çıkmaktadır. Özgür düşünce bireylerin bağımsız olarak özgür düşünebilmeleri ile alakalıdır. Şahin'e göre (2004) hayal etme ve özgür düşünme gibi beceriler bireysel özgürlükle ortaya çıkabilmektedir.

Hoşgörü, insanların her türlü davranışlarını kabullenebilmek için karşılıksız sevgi duymayı öngören iletişim şeklidir. Hoşgörünün önemli öğeleri arasında sevgi ve anlayış gelmektedir (Büyükkaragöz, 1990). Hoşgörü, insanların karşılıklı ilişkinlerinde dengeyi korumak, değişik düşünce ve kimlikteki insanların farklılıklarını kabul edebilmektir (Yürüşen, 2001). Bir anlamda farklı düşünceleri, inançları, kültürleri vb kabul edebilme anlayışıdır. Başaran'a göre (1995) demokrasi ve hoşgörü birbirinin olmazsa olmazı gibidir. İnsan haklarına hoşgörülü olunan bir ortamda hoşgörülü olma nesilden nesile benimsenir. Bu da demokratik toplumlarda görülmesi beklenen bir durumdur.

Hoşgörü bireysel olarak ele alınıp topluma genellenebilen huzur kaynağıdır (Atalay, 2008). Bireysel farklılıkları kabul ederek toplumun bir parçaları gibi algılamak hoşgörünün bir göstergesidir. Hoşgörünün temelinde farklılıkları kabul etme duygusu vardır (Öner, 1995). Bu farklılıklar toplumun zenginliğidir ve ne kadar çok olursa o kadar hoşgörünün artması beklenir. Atalay'a göre (2008) hoşgörünün unsurları arasında farklılıklara açık olma, olumsuz tavır sergilememe, toplumsal barışa açık olma, özgür düşünceye sahip olma gibi unsurlar yer almaktadır. Hoşgörü bireylerin özgürlükleri için temel bir değer olarak ele alınmaktadır (Güven, 1999). Bireylerin karşısındaki insanlara ne kadar hoşgörülü davranabilirse o kadar hoşgörü bulacağını düşünmelidirler. Bu da kendileri için daha özgür bir yaşam şartlarının gelişmesinde etkilidir.

Bu genel çerçevede çalışmanın amacını, üstün yetenekli çocuklara yönelik hazırlanan demokrasi, sevgi ve hoşgörüye karşı farkındalık eğitiminin etkililiğinin belirlenmesi oluşturmaktadır. Bu amaç çerçevesinde öğrencilerin Hoşgörü Eğilimi Ölçeği, Demokrasi Bilinci Ölçeği, Duyarlı Sevgi Ölçeği ölçeklerinden aldığı ***Toplam Puanları*** (Toplam Test Puanı) farklı demografik değişkenler açısından da incelenmiştir. Bütünsel bir kavram olarak ele alınan demokrasi, sevgi ve hoşgörü kavramlarının birbiri ile ilişkisinin incelenmesi de çalışmada alt amaç olarak yer almaktadır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Çalışmada nicel ve nitel yöntemlerin bir arada kullanıldığı karma yöntem kullanılmıştır. Nicel bölümde hem deneme hem de tarama modeli birlikte kullanılmıştır. Araştırmanın bağımlı değişkenlerin demografik değişkenlere göre anlamlılıklarının incelenmesi ilişkisel tarama modelindedir. İlişkisel tarama modelinde bir durum değişkenler arasındaki ilişkiye bağlı olarak olduğu gibi biçimde betimlenir (Karasar, 2005). Çalışmanın etkili olup olmadığının denenmesi için tek grup ön test - son test kontrol grupsuz yarı deneysel desen kullanılmıştır.

Bu desen şu şekilde ifade edilmektedir;

Grup	Öntest	Deneysel Uygulama	Sontest
Deney Grubu	O1	X	O2

Çalışmada denenecek olan hipotez ise; Deney gruba uygulanan testlerin son test toplam puanları ve tüm alt test puanları, ön test toplam puanları ve tüm alt test puanlarından yüksektir.

Araştırmada demokrasi kavramının hoşgörü ve sevgi ile ilişkisinin açıklanabilmesi için değişkenler arasında korelasyona da bakılmıştır. Bununla birlikte öğrencilerin testlerden elde ettikleri puanların sosyodemografik özelliklerine (yaş, cinsiyet, anne baba öğrenim düzeyi, anne baba ekonomik durumu vs) bağlı olarak anlamlı fark gösterip göstermediğine de incelenmiştir.

Nitel bölümde ise öğrencilerin nicel verilerine dayanan verilerden hareketle betimsel analiz çalışmalarına yer verilmiştir. Öğrencilerin nicel verilerine dayalı olarak demokrasi, hoşgörü ve sevgi temalarını içeren öğrenci görüşleri nitel bölümde incelenmiştir.

Çalışma Grubu

Çalışmaya Türkiye'nin farklı illerinde ortaokul seviyesinde eğitim alan üstün yetenekli tanısı almış 50 öğrenci katılmıştır. Öğrencilerin seçimi sırasında amaçlı örneklemeye uygun şekilde öğrenciler belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Hoşgörü Eğilim Ölçeği:

Ölçek, Çalışkan & Sağlam (2012) tarafından geliştirilmiştir. Araştırmacılar ölçeğin geçerlik ve güvenirlik değerlerini ise 39 maddelik havuz üzerinden elde etmişlerdir. Maddelerin uygunluğu hususunda öğretim üyelerinden görüş alınarak kapsam geçerliği sağlanmıştır. İlk analizler sonunda ölçek 30 maddelik form halini almıştır. Araştırmanın geçerlik güvenirlik çalışmaları 899 ilköğretim öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin güvenirlik çalışmaları için cronbach alfa iç tutarlık ve test-tekar test güvenirlik katsayıları

belirlenmiştir. İç tutarlık katsayısı (Cronbach Alpha) .89 olarak belirlenmiştir. Test tekrar test güvenirliği için 30 gün ara ile uygulanan iki ölçüm için korelasyonların. 84 olduğu görülmüştür. Son hali 18 maddelik olan ölçek 5'li likert tiptedir.

Demokrasi Bilinci Ölçeği:

Gürbüz (2006), tarafından geliştirilen "Vatandaşlık Bilgisi Dersi Ölçeği" temel alınarak geçerlik güvenirlik çalışmaları yapılan bir araçtır (Yıldız, 2011). Ölçek 35 maddedir. Eşitlik, vatandaşlık, katılımcılık, demokrasi eğitimi, özgürlük, hoşgörü, demokrasi anlayışı, demokratik devlet ve insan hakları gibi alt boyutları yer almaktadır. Yıldız (2011) tarafından yapılan geçerlik güvenirlik çalışmalarına göre iç tutarlık katsayısı .98 olarak bulunmuştur. Ölçeğin alt boyutlarının iç tutarlık değerlerinin de .84-.92 arasında değiştiği bulunmuştur. 35 maddelik ölçek 5 'li likert tiptedir.

Duyarlı Sevgi Ölçeği:

Akın & Eker (2011) tarafından uyarlanan ölçek, bireylerin sevgi ve ilgili kavramlara duyarlılığı ölçmeye yarayan 21 maddelik 7'lik likert tiptedir. Ölçek Sprecher & Fehr'in (2005) İngilizce orjinal formunun Türkçeye uyarlanması ile elde edilmiştir. Akın & Eker'in (2011) geçerlik ve güvenirlik çalışmalarında; Tükçe ve İngilizce formlar arasında korelasyon katsayılarına bakılmış ve .77 ve .97 olarak bulunmuşlardır. Ölçeğin Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA)'da tek boyutta ve toplam varyansın %34,47 sini açıkladığı görülmüştür. Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) analizlerinde de tek boyutlu model sonuçları uyum göstermiştir. Güvenirlik çalışmaları için iç tutarlık katsayısının .89 ve test-tekrar test güvenirlik katsayısının .82 olduğu görülmüştür.

Kişisel Bilgi Formu:

Araştırmacı tarafından oluşturulan Katılımcıların yaş, okul, sınıf düzeyi, aile bilgilerinin yanında anne ve baba öğrenim düzeyleri, gelir durumları, yaş gibi verilerin de yer aldığı bilgi formudur.

Verilerin Analizi: Çalışmada elde edilen verilerin analizinde hangi testlerin kullanılması gerektiğine karar vermek amacıyla elde edilen sonuçların parametrik testlerin varsayımlarını karşılayıp karşılamadığı sorgulanmıştır. Parametrik testlerin uygulanabilmesi için bazı sayıltıların karşılanması gerekmektedir. Bu sayıltılardan birisi, verilerin normal dağılım gösteren evrenlerden seçilmiş olmasıdır. Bu varsayımın gerçekleşip gerçekleşmediğini test etmek amacıyla uygulanan tüm ölçekler ve alt ölçeklerin ön-test ölçümlerinden aldıkları puanların çarpıklık (skewness) ve sivrilik (kurtosis) değerleri hesaplanmıştır. Test sonuçları incelediğinde dağılımın çarpık ve basık olmadığı görülmüştür.

Dağılımın ön test, sontest ölçümlerinden elde edilen puanların normal dağılım gösterip göstermediği Shapiro-Wilk testi ile de incelenmitir ($p>.05$; sd: 140). Yapılan

analizler sonucunda bağımlı değişkene ait puanların her grupta normal dağılım özelliği gösterdiği kabul edilmiştir. Araştırmada normallik sınamalarını takiben, parametrik testlerin bir diğer varsayımı varyans homejenliği incelenmiştir. Bu varsayımın karşılanıp karşılanmadığına dair incelenmesinde Levene testi kullanılmıştır. Testlerin ölçümlerine göre tüm değişkenler için deney ve kontrol gruplarının varyanslarının homojen olmadığı anlaşılmaktadır. Araştırmada elde edilen verilerin istatistiksel analizlerinde hata payı p<.05 olarak alınmış, bunun yanı sıra p<.01 ve p<.001 anlamlılık düzeyleri de gösterilmiştir. Nicel bölüm veri analizinde sosyal bilimler istatistik programı kullanılmıştır. Verilerin analizinde bağımlı grup ve bağımsız grup t-tesi, pearson korelasyon analizi, Anova gibi testler kullanılmıştır.

Uygulama

Bu çalışma öğrencilere yaz tatil programı kapsamında uygulanmıştır. Çalışma 2013 yılında Kütahya'da gerçekleştirilmiştir. Üstün yetenekliler eğitimi, demokrasi ve sevgi eğitim, eğitim programları öğretimi gibi uzmanların işbirliği ile 10 oturum olarak tasarlanan çalışmanın her bir oturumu yaklaşık 40 dakika sürmüştür. İlk oturumdan bir gün önce ön-test uygulamaları yapılmış son oturumun olduğu gün de son-test uygulanmıştır. Çalışmada konulara göre alanında uzman eğitmenler ya da akademisyenler dersleri anlatmışlardır. Demokrasi Sevgi ve Hoşgörü farkındalığına dayalı temalar temel öğrenim düzeyindeki kazanımlar çerçevesinde işlenmiştir.

BULGULAR

Üstün yetenekli öğrencilere uygulanan farkındalık programının etkili olup olmadığını test etmek için tüm testlerden elde edilen öntest puanların sontest puanlarından düşük olması beklenmektedir. Analiz sonucunda öntest ve sontest ortalama puanları arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur.

Tablo 1. *Öğrencilerin Öntest Sontest Ortalama Puanların T Testi Sonuçları*

Ölçüm	**N**	$\bar{X}$	**S**	**sd**	**t**	**p**
Öntest	50	52,9	8,06	49	10,36	,000
Son Test	50	75,0	19,84			

***p<.001

Öğrencilerin farkındalık eğitimi çalışması sonucunda anlamlı bir artma olduğu bulunmuştur. t(49)=10,36 p<.001. Öğrencilerin uygulama öncesi puanlar ortalaması $\bar{X}$ =52,9 iken, uygulama sonrası puanlar ortalaması $\bar{X}$ =75,0 olduğu görülmüştür. Bu sonuç, verilen eğitimin öğrencilerin demokrasi, sevgi ve hoşgörü farkındalıklarının artmasında önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Toplam Puanının (Hoşgörü Eğilimi Ölçeği, Demokrasi Bilinci Ölçeği, Duyarlı Sevgi Ölçeği araçlarından elde edilen toplam puanların ortalamaları) **Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi**

Tablo 2. *Öğrencilerin Toplam Test Puanlarının Aile Gelir Düzeyine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri*

Puan	Aile Gelir Düzeyi	N	$\bar{X}$	S
Toplam Test	0-900 (1. Grup)	17	58,75	18,54
	901-1500 (2. Grup)	20	64,69	19,17
	1501-2500 (3. Grup)	31	76,12	17,46
	2501-3500 (4. Grup)	14	85,85	12,27
	3501-+ (5. Grup)	18	91,38	5,16

Tablo 2'de görüldüğü üzere anne gelir düzeyine ilişkin standart sapma ve ortalama değerleri 1. Grup 0-900 Lira ($\bar{X}$ =58,75 , S=18,54); 2. Grup 901-1500 Lira ($\bar{X}$ =64,69 , S=19,17); 3. Grup 1501-2500 ($\bar{X}$ =76,12 , S=17,46); 4. Grup 2501-3500 Lira ($\bar{X}$ =85,85 , S=12,27); 5. Grup 3501-+ Lira için ($\bar{X}$ =91,38 , S=5,16) olarak bulunmuştur.

Tablo 3. *Öğrencilerin Toplam Test Puanlarının Aile Gelir Düzeyine İlişkin Anova Sonuçları*

Varyans	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Gruplararası	7267,623	4	1846,578	6,793	,01**	1-4, 1-5, 2-5, 3-5
Gruplariçi	12764,836	45	274,835			
Toplam	19296,000	49				

**p<.01

Tablo 3'de analiz sonuçlarına göre öğrencilerin toplam puanlarının aile gelir düzeyine ilişkin sonuçlarında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. $F_{4\text{-}45}$=6,793 p<.01. Öğrencilerin toplam puanları aile gelir düzeyine bağlı olarak anlamlı şekilde değişmektedir. Buna göre aile gelir düzeyi arttıkça üstün yetenekli öğrencilerin toplam puanlarının da arttığı söylenebilir.

Aile gelir düzey grupları arası farkın hangilerinde olduğunu belirlemek için LCD testi sonuçlarına göre anlamlı farkların 1. Grup (0-900 Lira) - 4. Grup (2501-3500 Lira); 1. Grup (0-900 Lira) -5. Grup (3501-+ Lira); 2 Grup (901-1500) -5. Grup (3501-+ Lira); 3 Grup (1501-2500) -5. Grup (3501-+ Lira); arasında olduğu Tablo 3'de görülmektedir.

Tablo 4. *Öğrencilerin Toplam Test Puanlarının Anne Yaşına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri*

Puan	Anne Yaşı	N	$\bar{X}$	S
Toplam Test	18-34 (1. Grup)	19	54,68	16,28
	35-44 (2. Grup)	20	85,85	6,53
	45-54 (3. Grup)	11	90,36	9,58

Tablo 4'de anne yaşına ilişkin standart sapma ve ortalama değerleri 1. Grup 18-34 yaşta ($\bar{X}$ =54.68 , S=16,28), 2. Grup 35-44 yaşta ($\bar{X}$ =85,85 , S=6,53), 3. Grup 45-54 yaşta ($\bar{X}$ =90.36 , S=9,58) olarak bulunmuştur.

Tablo 5. *Öğrencilerin Toplam Test Puanlarının Anne Yaşına İlişkin Anova Sonuçları*

Varyans	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Gruplararası	12792,799	2	6396,400	46,228	,001***	1-2, 1-3
Gruplariçi	6503,201	47	138,366			
Toplam	19296,000	49				

***p<.001

Tablo 5 analiz sonuçlarında öğrencilerin *Toplam Test* puanlarının anne yaşına ilişkin sonuçlarında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. $F_{2\text{-}47}$=46,228 p<.001. Öğrencilerin *Toplam Test puanları* anne yaşına bağlı olarak anlamlı şekilde değişmektedir. Buna göre anne yaşı büyük olan üstün yetenekli öğrencilerin demokrasi, sevgi ve hoşgörü farkındalıklarının daha iyi olduğu söylenebilir.

Anne yaş grupları arası farkın hangilerinde olduğunu belirlemek için LCD testi sonuçlarına göre anlamlı farkların 1. Grup (18-34) -2. Grup (35-44); 1 Grup (18-34) -3. Grup (45-54) arasında olduğu Tablo 5'de görülmektedir.

Tablo 6. *Öğrencilerin Toplam Test Puanlarının Baba Yaşına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri*

Puan	Baba Yaşı	N	$\bar{X}$	S
Toplam Test	18-34 (1. Grup)	13	53,07	16,83
	35-44 (2. Grup)	22	78,50	15,43
	45-54 (3. Grup)	15	88,86	10,31

Tablo 6'da baba yaşına ilişkin standart sapma ve ortalama değerleri 1. Grup 18-34 yaşta ($\bar{X}$ =53.07 , S=16,83), 2. Grup 35-44 yaşta ($\bar{X}$ =78,50 , S=15,43), 3. Grup 45-54 yaşta ($\bar{X}$ =88.86 , S=10,31) olarak bulunmuştur.

Tablo 7. *Öğrencilerin Toplam Test Puanlarının Baba Yaşına İlişkin Anova Sonuçları*

Varyans	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Gruplararası	9401,844	2	4700,922	22,331	,001***	1-2, 1-3
Gruplariçi	9894,156	47	210,514			
Toplam	19296,000	49				

***p<.001

Tablo 7 analiz sonuçlarında öğrencilerin toplam test puanlarının baba yaşına ilişkin sonuçlarında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. $F_{2\text{-}47}$=22,331 p<.001. Öğrencilerin toplam test puanları baba yaşına bağlı olarak anlamlı şekilde değişmektedir. Buna göre baba yaşı büyük olan üstün yetenekli öğrencilerin demokrasi, sevgi ve hoşgörü farkındalığının daha iyi olduğu söylenebilir.

Baba yaş grupları arası farkın hangilerinde olduğunu belirlemek için LCD testi sonuçlarına göre anlamlı farkların 1. Grup (18-34) -2. Grup (35-44); 1 Grup (18-34) -3. Grup (45-54) arasında olduğu Tablo 7'de görülmektedir.

Tablo 8. *Öğrencilerin Toplam Test Puanlarının Anne Öğrenim Düzeyine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri*

Puan	Anne Öğrenim Düzeyi	N	$\bar{X}$	S
Toplam Test	Lisansüstü, Lisans, Yüksekokul (1. Grup)	19	54,84	16,54
	Lise ve dengi (2. Grup)	18	83,44	7,29
	İlk ve Ortaokul (3. Grup)	13	92,76	5,43

Tablo 8'de anne öğrenim düzeyine ilişkin standart sapma ve ortalama değerleri 1. Grup Yüksekokul, lisans ve lisansüstü ($\bar{X}$ =54.84 , S=16,54); 2. Grup Lise ve dengi ($\bar{X}$ =83,44 , S=7,29); 3. Grup İlkokul ve Ortaokul için ($\bar{X}$ =92.76 , S=5,43) olarak bulunmuştur.

Tablo 9. *Öğrencilerin Toplam Test Puanlarının Anne Öğrenim Düzeyine İlişkin Anova Sonuçları*

Varyans	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Gruplararası	13108,722	2	6554,361	49,788	,001	1-2, 1-3,
Gruplariçi	6187,278	47	131,644			
Toplam	19296,000	49				

***p<.001

Tablo 9 analiz sonuçlarında öğrencilerin toplam test puanlarının anne öğrenim düzeyine ilişkin sonuçlarında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. $F_{2\text{-}47}$=49,788 p<.001. Öğrencilerin toplam test puanları anne öğrenim düzeyine bağlı olarak anlamlı şekilde değişmektedir. Buna göre anne öğrenim düzeyi ilerledikçe üstün yetenekli öğrencilerin demokrasi sevgi ve hoşgörü farkındalıklarının ilerlediği söylenebilir.

Anne öğrenim düzey grupları arası farkın hangilerinde olduğunu belirlemek için LCD testi sonuçlarına göre anlamlı farkların 1. Grup (Yüksekokul, lisans ve lisansüstü) -2. Grup (Lise ve dengi); 1 Grup (Yüksekokul, lisans ve lisansüstü) -3. Grup (İlk ve Ortaokul) arasında olduğu Tablo 9'da görülmektedir.

Tablo 10. *Öğrencilerin Toplam Test Puanlarının Baba Öğrenim Düzeyine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri*

Puan	**Baba Öğrenim Düzeyi**	**N**	$\bar{X}$	**S**
Toplam Test	Lisansüstü, Lisans, Yüksekokul (1. Grup)	8	56,25	18,97
	Lise ve dengi (2. Grup)	22	69,27	18,29
	İlk ve Ortaokul (3. Grup)	20	88,80	11,25

Tablo 10'da anne öğrenim düzeyine ilişkin standart sapma ve ortalama değerleri 1. Grup Yüksekokul, lisans ve lisansüstü ($\bar{X}$ =56.25 , S=18,97); 2. Grup Lise ve dengi ($\bar{X}$ =69,27 , S=18,29); 3. Grup İlkokul ve Ortaokul için ($\bar{X}$ =88.80 , S=11,25) olarak bulunmuştur.

Tablo 11. *Öğrencilerin Toplam Test Puanlarının Baba Öğrenim Düzeyine İlişkin Anova Sonuçları*

Varyans	**Kareler Toplamı**	**Sd**	**Kareler Ortalaması**	**F**	**P**	**Anlamlı Fark**
Gruplararası	7342,936	2	3671,468	14,436	,001	1-3, 2-3
Gruplariçi	11953,064	47	254,321			
Toplam	19296,000	49				

***p<.001

Tablo 11 analiz sonuçlarında öğrencilerin toplam test puanlarının baba öğrenim düzeyine ilişkin sonuçlarında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. $F_{2\text{-}47}$=14,436 p<.001. Öğrencilerin toplam test puanları baba öğrenim düzeyine bağlı olarak anlamlı şekilde değişmektedir. Buna göre baba öğrenim düzeyi ilerledikçe üstün yetenekli öğrencilerin demokrasi sevgi ve hoşgörü farkındalıklarının ilerlediği söylenebilir.

Baba öğrenim düzey grupları arası farkın hangilerinde olduğunu belirlemek için LCD testi sonuçlarına göre anlamlı farkların 1. Grup (Yüksekokul, lisans ve lisansüstü) -3. Grup (İlk ve Ortaokul); 2. Grup (Lise ve dengi) -3. Grup (İlk ve Ortaokul) arasında olduğu Tablo 11'de görülmektedir.

Tablo 12. *Öğrencilerin Toplam Test Puanlarının Okul Türüne İlişkin Sonuçları*

	Okul Türü	**n**	$\bar{X}$	**S**	**sd**	**t**	**p**
Toplam Test	Devlet (1. Grup)	25	61,00	18,38	48	7,03	.001***
	Özel (2. Grup)	25	89,00	7,59			

***p<.001

Tablo 12'de görüldüğü üzere devlet ($\overline{X}$=61,00) ve özel okullarda ($\overline{X}$=89,00) okuyan üstün yetenekli öğrencilerin toplam test puanları $t_{(48)}$= 7,03 p<.001 okul türüne göre anlamlı farklılaşmaktadır. Buna göre özel okulda okuyan öğrencilerin toplam test puanlarının daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 13. *Öğrencilerin Toplam Test Puanlarının Cinsiyete İlişkin Sonuçları*

	Cinsiyet	**n**	$\overline{X}$	**S**	**sd**	**t**	**p**
Toplam Test	Erkek (1. Grup)	21	78,04	18,36	48	,923	.49
	Kız (2. Grup)	29	72,79	20,88			

p>.05

Tablo 13'de görüldüğü üzere erkek ($\overline{X}$=78,04) ve kız ($\overline{X}$=72,79) okuyan üstün yetenekli öğrencilerin toplam test puanları $t_{(48)}$= ,923 p>.05 cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermemektedir. Buna göre cinsiyet bakımından üstün yetenekli öğrencilerin birbirine göre toplam test puanında farklılık olmadığı söylenebilir. Bununla birlikte erkek öğrencilerin düşük bir oradan da olsa ortalamalarının kızlardan yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 14. *Öğrencilerin Demokrasi, Sevgi ve Hoşgörü Puanları Arasındaki İlişki Sonuçları*

		Hoşgörü	**Sevgi**
Demokrasi	Hoşgörü	1,000	,734
	Sevgi	,734	1,000

Demokrasi puanları kontrol edildiğinde öğrencilerin sevgi ve hoşgörü düzeyleri arasındaki ilişki Tablo 14'de verilmiştir. Demokrasi puanları kontrol edildiğinde sevgi ve hoşgörü düzeyleri arasında yüksek düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmiştir r=.734 p<.001.

Üstün Yetenekli Öğrencilerin Demokrasi, Sevgi ve Hoşgörü Farkındalığına İlişkin Bulgular

Öğrencilerin demokrasi, hoşgörü ve sevgi farkındalığına ilişkin görüşlerini almak için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Öğrencilere "Demokrasi hoşgörü ve sevgi kavramının toplumdaki uygulamalarının farkında mısınız ?" sorusu sorularak veriler elde edilmiştir. Demokrasi, sevgi ve hoşgörü farkındalığına ilişkin sonuçlar Tablo 15'de verilmiştir.

Tablo 15. Öğrencilerin Demokrasi, Sevgi ve Hoşgörü Farkındalığına İlişkin Görüşleri

Görüşler	**f**	**%**
Eşit ve özgürlük	37	74,0
İnsan hakları, saygı ve vatandaşlık bilinci	30	60,0
Paylaşımcılık ve katılımcılık	21	42,0
Duyarlık	13	26,0

Öğrencilerden demokrasi sevgi ve hoşgörü kavramlarına ilişkin farkındalıklarının "Eşitlik ve özgürlük" düşüncesine yakın olanları şu ifadeleri kullanmıştır:

İnsanların eşit ve özgür şekilde yaşamaları, onların sevgiye sayalı ilişkilerinin olmaları, demokratik toplum olabilmenin eşitlikle ilgili olduğu, demokratik toplumların daha özgürlükçü olduğu, yaşam haklarını eşit düzeyde kabul edilmesi gerektiği, özgür toplumların eşitlik konusunda daha dikkatli olduğu ve bunun sevgi temelli olduğu, hoşgörülü toplumların daha eşitlikçi de olabileceği, duyarlılık sahibi kimselerin daha eşitlikçi olduğu, temel hak ve özgürlüklerin eşitlik politikasını iyi sağlayabilen toplumlarda daha iyi olduğu düşüncelerdir.

Öğrencilerden demokrasi sevgi ve hoşgörü kavramlarına ilişkin farkındalıklarının "İnsan hakları, saygı ve vatandaşlık bilinci" düşüncesine yakın olanları şu ifadeleri kullanmıştır:

İnsan hak ve özgürlüklerinin her şeyden öncelikli olduğu, hoşgörünün saygı ile doğrudan ilişkili olduğu, demokratik toplumların kişi haklarına dikkat ettikleri, kendi kişilik haklarına saygı duyulan bireylerin vatandaşlık bilincinin daha çok geliştiği düşünceleridir.

Öğrencilerden demokrasi sevgi ve hoşgörü kavramlarına ilişkin farkındalıklarının "Paylaşımcılık ve katılımcılık" düşüncesine yakın olanları şu ifadeleri kullanmıştır:

Paylaşımcı ve toplumsal katılımcılığa önem veren toplumlarda daha bütünsel ve demokratik yapının olduğu, hoşgörülü olabilmenin paylaşımcılıkla ilişkisini yordayıcı nitelikte olduğu, insanların diğer insanları sevmelerinin kendi sevmelerini paylaşmakla olabileceği, paylaşımcı insanların daha demokratik toplumların oluşmasında rol oynayacağı, hoşgörünün paylaşımla iç içer olduğu ve paylaşılan şeylerin sevilebileceği düşünceleridir.

Öğrencilerden demokrasi sevgi ve hoşgörü kavramlarına ilişkin farkındalıklarının "Duyarlık" düşüncesine yakın olanları şu ifadeleri kullanmıştır:

Hoşgörü sahibi bireylerin daha duyarlı oldukları, duyarlı bireylerin kişilik haklarına saygı gösterdikleri, demokratik toplumda duyarlı insanlara gerek olduğu, hoşgörülü bireylerin duyarlı da oldukları, sevebilmenin insanların duyarlığı ile alakalı olduğu, duyarlı insanların demokratik toplumların önemli parçası olduğu düşünceleridir.

TARTIŞMA

Bu çalışmada üstün yetenekli öğrencilere yönelik demokrasi, sevgi ve hoşgörü farkındalığını artırmak için eğitim verilmiş ve bu eğitimin etkili olup olmadığı denenmiştir. Öğrencilere çalışmalar başlamadan bir gün öncesinde öntest uygulanmış çalışmanın son gününde sontest uygulaması yapılarak anlamlı farklılık test edilmiştir. Öğrencilerin farkındalık eğitimi sonucunda tüm test puanlarında anlamlı bir artma olduğu bulunmuştur t(49)=10,36 p<.001. Uyulama öncesi puanlar ortalaması $\bar{X}$ =52,9 iken, uygulama sonrası puanlar ortalaması $\bar{X}$ =75,0 olduğu görülmüştür. Bu sonuç, verilen eğitimin öğrencilerin demokrasi, sevgi ve hoşgörüye farkındalıklarının artmasında önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Demokratik eğitimin amaçları doğrultusunda yetiştirilmesi beklenen bireylerin bağımsız, ülkesinde ve dünyadaki sorunlara eşitlikçi yaklaşan kişiler olması beklenir. Üstün yetenekli bireyler sahip oldukları zihinsel kapasiteleri, bir konuyu ayrıntılı düşünebilmeleri, eşitlik kavramına ve kişilik haklarına saygıları ile bu amaçlara diğer bireylere göre daha çok hizmet edebilecek bireylerdir. Merey, Karatekin & Kuş (2012) iyi bir vatandaş olabilmek için demokratik ve hoşgörülü olmak gerekmektedir. Bu yeterlikleri sahip olabilmek için iyi bir eğitim alınması gerekmektedir. İyi bir eğitim sürecinin demokrasi, hoşgörü ve sevgiye yönelik farkındalığı artıracağı düşünülebilir. Kerr (2003), iyi bir vatandaş olabilmek için demokratik ve hoşgörülü olunması gerekliliğini savunmaktadır. Demokratik bireyler eğitilerek bu becerilere sahip olabilirler. Çocuklara farkındalık eğitimi verilmesi karşısındaki bireylere daha sevgi duyan kişiler olmalarında etkili olacağı düşünülebilir. Eğitim sürecinde ailelerin de destekleği programların daha başarılı olduğu görülmüştür. Ailesi tarafından sevgi hoşgörü ve demokratik tutumla yetişen çocuklar diğer insanların kişilik haklarına saygılı ve daha hoşgörülü olmaktadırlar (Özgüven, 2001; Sak, 2010).

Öğrencilerin toplam test puanları anne baba *öğrenim düzeylerine* göre de incelenmiştir. Analiz sonuçlarında öğrencilerin toplam test puanlarının baba öğrenim düzeyine göre anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Öğrencilerin toplam test puanları baba öğrenim düzeyine bağlı olarak anlamlı şekilde değişmektedir. Buna göre baba öğrenim düzeyi ilerledikçe üstün yetenekli öğrencilerin demokrasi sevgi ve hoşgörü farkındalıklarının ilerlediği söylenebilir. Diğer sonuçlarda öğrencilerin toplam test puanlarının anne öğrenim düzeyine ilişkin sonuçlarında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Öğrencilerin toplam test puanları anne öğrenim düzeyine bağlı olarak anlamlı şekilde değişmektedir. Buna göre anne öğrenim düzeyi ilerledikçe üstün yetenekli öğrencilerin demokrasi sevgi ve hoşgörü farkındalıklarının ilerlediği söylenebilir.

Anne baba öğrenim düzeyi arttıkça daha demokratik tutumların arttığını ortaya koyan birçok çalışma bulunmaktadır (Karadeniz, 1994; Özben & Argun, 2002). Bu sonuçlara benzer sonuçlar bulan İnal-Kızıltepe, Uyanık Özsüer & Can-Yaşar (2013), çalışmalarında baba öğrenim düzeyi ve demokratik tutum davranışları arasında anlamlı farkın olduğu

görülmüştür. Seven (2007) araştırmasında baba öğrenim düzeyi arttıkça çocukların da demokratik tutum becerilerinin arttığı görülmüştür. Genç & Kalafat'ın (2008) çalışmalarında demokratik tutumların öğrenim durumlarına göre anlamlı farklılaştığı görülmüştür. Gömleksiz & Kan (2008) öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının anne baba düzeylerine göre anlamlı farklılaştığını bulmuştur. Saraçoğlu, Evin & Varol (2004) çalışmalarında demokratik tutumların öğrenim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur.

Öğrenim düzeyinin artması *meslek* grupların daha nitelikli olmasında etkili olmaktadır. Ömeroğlu (1996), araştırmasında mesleki olarak eğitim almış ailelerin demokratik tutumlarının eğitim almamışlara göre daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır. Kızıltepe, Uyanık Özsüer & Can-Yaşar (2013) araştırmalarında demokratik tutumlarla meslekler arasında anlamlı farklılığın olduğu görülmüştür. Eğitim almış meslek gruplarındaki ortalama eğitim seviyesi düşük olan meslek gruplarından daha yüksek bulunmuştur. Benzer sonuçlar yine Şanlı'nın (2007) araştırmasında da görülmektedir. Memur ailelerin demokratik tutumu diğer alt meslek gruplarına göre daha olumlu sonuçlar vermiştir.

ÖNERİLER

Çalışmanın önerileri araştırmaya ait ve diğer öneriler olarak ikiye ayrılmıştır. Bunlardan araştırmaya ait öneriler;

Öğrencilere demokrasi, sevgi ve hoşgörüye dayalı farkındalık eğitimlerinin verilebilmesi için gerekli ihtiyaç analizlerinin yapılması gereklidir. Üstün yetenekli öğrenciler öğrenme hız ve ilkeleri bakımından akranlarından farklılık gösterdiği için müfredatta bu durumları dikkate alarak düzenlemelere gidilmelidir.

Üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilere yönelik demokrasi sevgi ve hoşgörü eğitimi onların bireysel ihtiyaçları karşılayıcı içerikte olmalıdır

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı kurumların üstün zekâlı ve yetenekli çocukların müfredatına demokrasi sevgi ve hoşgörüye dayalı yeni dersler eklenmelidir.

Öğrencilerin okullarda öğretmenleri ile daha iyi iletişim kurabilmeleri, fikirlerinin dikkate alındığını hissetmeleri, özgüvenlerini artırabilmek, okul yönetiminde aktif rol alabilmeleri için projeler geliştirilmelidir.

Diğer öneriler ise; öğrencilerin sevgi ve hoşgörüye dayalı farkındalıklarının artması için toplum içerisine uygulamaya dayalı çalışmalara yer verilmelidir. Büyüklerin ziyaret edilebileceği kurumlara gitme, gönüllüğe dayalı kurumlarda görev alma etkinliklere önem verilmelidir

Öğrencilerin demokrasi sevgi ve hoşgörü bilincini kazanması önemli yere sahip olduğu için öğretmen ve yöneticilerin donanımlı olmasında yarar vardır. Bu anlamda

yönetici ve eğitmenlerin hizmetçi eğitim, kurslar, lisansüstü eğitim programları ile donanımlı hale gelmelidirler.

Okul, aile işbirliği çalışmaları çerçevesinde demokratik birey ve hoşgörülü olma konularında okul içinde "demokratik köy" gibi nitelikli demokrasi uygulamaları yapılmalıdır.

Öğrencilerin olumsuz durumları aşağılanmadan, destekleyici şekilde onlara ifade edilmelidir. Öğrencilerin daha demokratik davranışlar sergilemesi için onlara özgür ortamlar sunulmalıdır.

Öğrencilerin sevgi ve sevme gibi becerilerini geliştirebilmek için sosyal beceri geliştirici etkinliklerden yararlanmalıdır. Özellikle de sevgi ve saygı temalı değerlerin farklı öğretim stratejileri ile ele alınması sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

Akarsu, F. (2004). *Üstün yetenekliler*. I Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı. Çocuk Vakfı Yayınları Cilt 63. İstanbul (127-154)

Akın, A & Eker, H. (2012). Duyarlı sevgi ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25 (1), 75-85.

Atalay, Y. Ö. (2008). *Felsefi açıdan tolerans ve hoşgörü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Başaran, İ.E. (1995), Hoşgörü ve eğitim. *Hoşgörü ve Eğitim Toplantısı (5 Mayıs 1995),* UNESCO Türkiye Milli Komisyonu ve Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.

Binbaşıoğlu, C. (2000). *Okulda ders dışı etkinlikler*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Burden, P. R. (1995). Classroom management and discipline: methods to facilitate cooperation and instruction. New York: Longman Publishers

Büyükkaragöz, S. & Kesici, Ş. (1996). Öğretmenlerin hoşgörü ve demokratik tutumları. *Kuramdan Uygulamaya Eğitim Yönetimi Dergisi*. 2 (3), 353-365.

Büyükkaragöz, S. S. (1990). *Demokrasi eğitimi.* Ankara: Türk demokrasi Vakfı Yayınları.

Çağdaş, A. & Seçer, Z. (2005) Anne baba eğitimi. Eğitim Kitabevi, Ankara.

Çalışkan, H. & Sağlam, H. İ. (2012). Hoşgörü eğilim ölçeğinin geliştirilmesi ve ilköğretim öğrencilerinin hoşgörü eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri. Educational Sciences: Theory & Practice*. 12 (2), 1431-1446.

Çeltikçi, E. (2009). Ailede demokrasi eğitimi. Trabzon Valiliği Uluslararası Çocuk-Aile ve Çocuk Bağlamında Okul Öncesi Eğitim Kongresi. *Trabzon Valiliği Kültür Yayınları*, Trabzon. 274-278.

Çetinkaya, Ç. (2013). *Sıradışı konular çalışma etkinliklerinin yaratıcılığa etkisi*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Çanakkale.

Çılga, İ. (2001). Demokrasi İnsan Hakları Kültürü ve Çocuk Hakları. *Milli Eğitim Dergisi*, 151.

Davaslıgil, Ü. (2004). *Üstün çocuklar*. I Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı. Çocuk Vakfı Yayınları Cilt 63. İstanbul

Demirpolat, A. O. (1999). Demokrasi ve demokratik eğitim. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* (18) 229-244.

Doğan, İ. (2007). Vatandaşlık demokrasi ve insan hakları (6. Baskı), Pegem Akademi Yayınları, Ankara.

Edwards, C. H. (2008). *Classroom discipline & management (Fifth Edition)*. New Jersey:John Wiley & Sons Publishers.

Ektem-Sönmez, I. & Sünbül, A. M. (2011). Öğretmen adaylarının demokratik tutumları üzerinde bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*. 31, 159-168

Emir, S & Kaya, Z. (2004). Demokrasi eğitimi ve okul meclislerine yönelik öğretmen görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.* 4 (8) 69-89.

Erdoğan, M. (2005). *Anayasal demokrasi*. Ankara: Siyasal kitapevi.

Genç, S., Z. & Kalafat, T. (2008). Öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile empatik becerilerinin değerlendirilmesi üzerine bir araştırma. *Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (19), 211-222.

Gökçe, F. (2005). *Devlet ve eğitim* (3. Baskı). Ankara: Tek Ağaç Yayıncılık.

Gömleksiz, M. N. & Kan A. Ü (2008), Eğitim Fakültesi ve Tezsiz Yüksek Lisans Programlarına Kayıtlı Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumlarının Değerlendirilmesi (Fırat Üniversitesi Örneği). *Milli Eğitim Dergisi*. (178) 44-63.

Gözütok, F. D. (1995). *Öğretmenlerin demokratik tutumları*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.

Gözütok, F. D. (2004). *Öğretmenliğimi geliştiriyorum* (2. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Gredler, M. E. (2004). *Learning and instruction* (Fifth Edition). New Jersey: Prentice Hall Inc.

Gürbüz, G. (2006). *İlköğretim 7. ve 8. sınıflarda vatandaşlık bilgisi dersinde demokrasi eğitimi*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisansı. Bolu.

Gürsoy, K. (1991). Felsefe ve hoşgörü. *Felsefe Dünyası*, *1*, 18-21.

Güven, İ. (1999). Küreselleşme ve eğitim dizgesine yansımaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, *32* (1), 145-159.

Hotaman, D. (2010). Demokratik eğitim: Demokratik bir eğitim programı. *Kuramsal Eğitimbilim*, (3) 29-142.

İnal-Kızıltepe, G, Uyanık, Ö, Özsüer, S & Can-Yaşar, M. (2013). 61–72 aylık çocukların demokratik tutum ve davranışlarının anne görüşlerine göre değerlendirilmesi. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, (17), 227-244.

Karadeniz, A. (1994). *Lise son sınıf öğrencileri üzerinde demokratik ve otoriter olarak algılanan ana-baba tutumlarıyla çeşitli meslek değerler arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Karakütük, K. (2001). *Demokratik laik eğitim* (Çağdaş Toplum Olmanın Yolu). Ankara: Anı Yayıncılık.

Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemleri.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kepenekçi, Y. K. (2003). Demokratik okul. *Eğitim Araştırmaları*. (11), 44-54.

Kerr, D. (2003). *Citizenship: Local, national and international* (Ed: Liam Gearon). Learning to teach citizenship in the secondary school. New York: Routledge Falmer.

Kıncal, R. Y. & Işık, H. (2003). Demokratik eğitim ve demokratik değerler. *Eğitim Araştırmaları, 11*, 54-58.

Kıncal, R. Y. & Uygun, S. (2006). Demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesi uygulamalarının değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 171, 31-42.

Kıncal, R. Y. (2002). *Vatandaşlık bilgisi*. Ankara: Mikro Yayıncılık.

Kıncal, R. Y. (2004). *Vatandaşlık bilgisi*. İstanbul: Nobel Yayıncılık.

Kök, B. (2008). Eğitimde fırsat eşitliği bağlamında üstün yetenekli öğrencilerin eğitimi. XVII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,Sakarya

Kulaksızoğlu, A. (2009). *Ergenlik psikolojisi* (11. Baskı). Remzi Kitapevi, İstanbul.

Levent, F. (2011). *Üstün yeteneklilerin hakları el kitabı*. 1. Baskı. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Merey, Z. , Karatekin, K. & Kuş, Z. (2012). İlköğretimde Vatandaşlık Eğitimi: Karşılaştırmalı kuramsal bi çalışma. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 32 (3), 795-821.

Merry, R. (2002). Primary Children And Their Learning Potential (Edited by Janet Moyles & Gillian Robinson), *Beginning Teaching: Beginning Learning in Primary Education*. Philadelphia: Open University Press

Miser, R. (1991). Demokrasi eğitimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi.* 24(1),49-54.

Ömeroğlu, F. (1996). *Okul öncesi dönemde çocuğun terbiyesinde annenin rolü ve annelerin çocuk yetiştirme tutumları (Anne tutumlarının demografik bilgilere göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bir araştırma).* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Öner, N. (1995). *Felsefe yolunda düşünceler*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Özben, Ş. & Argun, Y. (2002). Okul öncesi çocukların anne-babalarının çocuk yetiştirme tutumları ile ilgili değişkenlerin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi.* (14),18-28.

Özden, Y. (1997). *Öğrenme ve öğretme*. Ankara: Pegem Yayınları

Özgüven, İ.E. (2001). Ailede iletişim ve yaşam. *PDREM Yayınları*, Ankara.

Sak, U. (2010). *Üstün zekalılar özellikleri, tanılanmaları, eğitimleri*. Ankara: Maya Akademi Yayınevi.

Seven, S. (2007). Ailesel *Faktörlerin Altı Yaş Çocuklarının Sosyal Davranış Problemlerine Etkisi*. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi. (51) 477-499.

Sönmez, V. (2007). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık

Sprecher, S. & Fehr, B. 2005. Compassionate love for close others and humanity. *Journal of Social and Personal Relationships, 22,* 629-652.

Şahin, İ. (2004). *Postmodern çağ & hümanist eğitim.* XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz, İnönü Üniversitesi, Eğitim fakültesi, Malatya.

Şanlı, D. (2007). *Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Şişman, M. (2006). Eğitimde demokrasi ve sosyal adalet: türkiye eğitimsisteminin değişmeyen miti. *Eğitim Bir-Sen Türk Eğitim Sisteminde Yeni Arayışları Bildiriler Kitabı.* 291-305.

Tebliğler Dergisi (2004). *Demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesi.* 22.04.2004

Tekin, M, Yıldız M, Lök, S & Taşgın, Ö. (2009). Beden eğitimi ve spor yüksekokulunda öğrenim gören öğretmen adaylarının çeşitli değişkenlere göre demokratik tutum düzeylerinin incelenmesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. (3) 204-212.

Toper, T. (2007). *İlköğretim ikinci kademede demokrasi eğitimi: İkinci kademe öğretmenlerinin demokratik tutum ve davranışları sergileme düzeyleri (Kars ili örneği).* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.

Ulus, L. (2004). *Osmanlı devletinden günümüze okul öncesi eğitim çalışmaları ve ülkemizde erken çocukluk eğitiminin bugünkü durumu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yanıklar, C. & Yıldırım, Ü. Y. (2004). Demokrasi eğitimi ve pratik uygulamalar. *Çoluk Çocuk Dergisi*, 44, 27-29

Yaşar, Ş. (1994). Demokratik tutum ve davranışların geliştirilmesinde okul öncesi eğitimin rolü. 10. YA-PA Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri. YA-PA Yayınları, Ankara. 343-351.

Yavuzer, H. (2001) Yaygın ana-baba tutumları, ana-baba okulu (9.Basım). Remzi Kitabevi, Ankara.

Yavuzer, H. (2008). *Çocuğunuzun ilk altı yılı*. Remzi Kitabevi. İstanbul.

Yayınları, Ankara.

Yeşil, R. (2003). Demokratik Eğitim Ortamının İnsan Hakları Temeli. G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi. 4 (2), 45-54.

Yeşil, R. (2004). İnsan hakları ve demokrasi eğitiminde yöntem. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 5(1), 35-41.

Yıldız, H. (2011). İlköğretim öğrencilerinin sayısal uçurum düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi ve bu değişkenlerin demokrasi bilinciyle ilişkisi. Hacettepe Üniversitesi, Den Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Yürüşen, M. (2001). *Çeşitlilikten özgürlüğe.* Ankara: Liberte Yayınları.